

VERSLAG

VAN HET

VERHANDELDE IN DE ZESDE VERGADERING

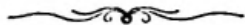
VAN

DE VEREENIGING

TER

BEOEFENING DER KRIJGSWETENSCHAP,

gehouden te 's Gravenhage, den 2 Maart 1866.



'S GRAVENHAGE,
C. VAN DOORN & ZOON.
1866.

VERSLAG.

Tegenwoordig: 118 leden.

De Onder-Voorzitter opent de Vergadering, en deelt mede dat de Voorzitter verhinderd is om de bijeenkomst bij te wonen, alsmede dat het bestuur kennisgeving heeft bekomen van het overlijden van den heer J. W. SLEPSTEIJN. Hij doet daarbij uitkomen de verdiensten van den overledene, ook als schrijver over krijgskundige aangelegenheden, en hij betreurt zijn afsterven als een verlies voor deze Vereeniging, waarin de overledene toonde belang te stellen, daar hij niet alleen een der oprichters was, maar ook als spreker in de 1^e Vergadering optrad.

De notulen der vorige Vergadering worden voorgelezen en goedgekeurd.

Er wordt besloten om, ingevolge het door de Commissie uitgebragte advies, het verhandelde in de vorige bijeenkomst te doen drukken.

Het woord is daarop aan den heer W. BOERS, die zich ten doel stelde de volgende stelling te betoogen:

De vereeniging van het Nederlandsche leger in Europa met dat in Indië is noodig, en op eene eenvoudige en weinig kostbare wijze tot stand te brengen.

M. H.

Alvorens het onderwerp te behandelen, waarvan hier sprake is, en waarvoor ik de vrijheid neem eenige oogenblikken de aandacht van deze geachte Vergadering te verzoeken, begin ik met te erkennen, dat het na de reeks van kundige mannen, die hier het woord hebben gevoerd, stout van mij mag worden genoemd,

om eene zaak te behandelen, die even veel tegen- als voorstanders heeft.

Ik voelde mij daartoe echter gedrongen, omdat ik dacht, dat juist in eene Vereeniging als deze, dergelijk onderwerp niet achterwege moest blijven, en dus aanleiding kon geven, om tot eene beslissende uitspraak, in welken zin dan ook, te komen; en ook omdat ik van mijn standpunt de zaak in het belang der beide legers onbevooroordeeld kan inzien. Immers, was ik jaren officier hier te lande, ook een groot deel van mijn leven bragt ik in Indië door, en ik heb daar het leger leeren liefhebben, een leger dat, ik mag het gerust zeggen, de achting van U allen verdient. Daarom juist wenschte ik dan ook méér toenadering, méér verbroedering tusschen mannen, die ééne zelfde zaak voor oogen moeten houden, namelijk het heil van ons land, en dat heil staat in onmiddelijk verband met den voorspoed en de ontwikkeling onzer schoone Indische gewesten. Hoe meer de band dus tusschen Nederland en Indië wordt samengetrokken, hoe meer Indië bij ieder bekend wordt, hoe meer vruchten dit zal opleveren, en vele jonge menschen zullen zich met het denkbeeld vereenigen om hunnen eervollen, doch altijd beperkten werkkring bij het leger hier te lande, in een ruimeren zin ook op onze bezittingen toe te passen.

Er is zeker geen kleine Staat in Europa, die meer gelegenheid heeft om zijn leger, of liever de officieren, in vreedstijd ondervinding te doen verkrijgen, dan de onze. Wel wordt beweerd dat de Indische taktiek te veel verschilt met de Europeesche, en daardoor de ondervinding, in die gewesten opgedaan, van niet veel waarde is; zelfs deed daarom een schrijver het middel aan de hand om enkele officieren bij de oorlogvoerende partijen eener Europeesche natie te doen aansluiten, om zodoende een veldtog mede te maken; deze roepstem heeft echter, voor zoo ver ik weet, geen gehoor gevonden. Dit werd geschreven vóór het uitbreken van den oorlog met Denemarken, doch er heeft geen enkel officier van het Ned. leger de rijen der Pruisische, Oostenrijksche of Deensche legers versterkt, en dit vind ik ook zeer natuurlijk: men kan den moed bewonderen, die iemand noopt om zijn leven voor eene hem vreemde zaak in de waagschaal te stellen, doch zelfvoldoening ligt in die handeling niet opgesloten.

Neen, wij hebben in onzen eigen boezem de gelegenheid om, zoo al niet steeds kriegsroem, toch een schat van ondervinding en wereldkennis op te doen, eene kennis, die, gepaard met wetenschappelijke ontwikkeling, uitstekende aanvoorders voor beide legers moet opleveren. Hoe meer de kring, waarin men zich beweegt, uitbreiding krijgt, hoe meer kleingeestige bekrompenheid *moet* wijken, en men kan ook wel aannemen dat in een leger als het Indische, alwaar ieder officier, van welken rang ook, met belangrijke kommando's wordt belast en tot alle werkkringen — zoo als onder anderen genie- en artillerie-dienst, administratie, civiel gezag, enz. — buiten zijn eigenlijk métier wordt geroepen, wel eenige zelfstandigheid wordt verkregen. Ik geloof dat er wel geen twijfel zal bestaan dat iemand, die in Indië tot in den hoogsten rang den roem onzer wapenen heeft gehandhaafd, bij een Europeesch leger in oorlogstijd zeer goed op zijne plaats zou zijn; de namen van een MICHELS, DE BRAAUW en zoo vele anderen zijn genoeg bekend, om ieder officier van dit leger toe te wenschen, dat ook zij dergelijke chefs tot hun aanvoorders mogen hebben, indien onverhoopt ons land in een oorlog werd gewikkeld.

Inmiddels laat men, met uitzondering van het detacheren van sommigen, de gelegenheid voorbijgaan, om Indië voor onze officieren dienstbaar te maken, omdat men opziet tegen bezwaren. Het gevolg hiervan is dat, bij den staat van voortdurenden vrede, voor velen de weg is gesloten om eene eervolle carrière te maken. Maar al zijn er bezwaren, is dat dan een reden om de handen in den schoot te leggen en niets te doen? Wanneer kundige officieren van beide legers de zaak eens grondig en met ter zijde stelling van alle particuliere consideratiën onderzochten, dan geloof ik zeker, dat men tot eenig resultaat zou komen.

Het dienen van officieren buiten het moederland is bovendien niet vreemd. Behalve dat ons korps zee-officieren met zooveel roem onze landmagt in Indië in alle expeditiën bijstaat of zelfs de leiding daarvan op zich neemt, ziet men dat in Frankrijk en Engeland geheel regimenten naar alle deelen der wereld worden gezonden. Hoewel hiervan bij ons nu wel geen sprake kan zijn, zoo zou ik het nog al natuurlijk vinden, dat de officier van dit leger — even als de Engelsche officier voor Britsch Indië — voor Nederlandsch Indië beschikbaar was, en ik stel daarbij de

vraag of dit werkelijk militaire leven, ten minste voor velen, niet te verkiezen is boven het eentonige garnizoensleven, dat den militairen geest niet kan opwekken.

Ook voor den Indischen officier is het om vele redenen heilzaam, dat hij zich van tijd tot tijd in de Europesche maatschappij beweegt. Welligt echter zou er van die zijde de meeste tegenkantsing te wachten zijn, vooral ook, omdat daardoor een ieder langer in activiteit zou blijven, en dus de bevordering minder spoedig plaats hebben; maar ik stel hier de vraag tegenover, of de officier, die werkelijk liefde voor zijne zaak heeft, niet gaarne wat langer met gezonde leden in activiteit zou blijven, al is de bevordering dan niet zoo snel, dan in de kracht van zijn leven werkloos te zijn? Bovendien zou hier weder het algemeen boven het bijzonder belang moeten gelden. Ook is ten overvloede de door mij beoogde vereeniging slechts toepasselijk op het kader, dat nog moet worden aangesteld; voor de thans in activiteit zijnde officieren zou ik een anderen maatregel wenschen, waarover echter later.

Mag ik nu voor een oogenblik uwe aandacht vestigen op den toestand van het kader officieren in Indië, in zoo verre namelijk het daardoor duidelijk wordt, dat eene voortdurende dienstverrigting in het tropische klimaat noch in het belang van den lande, noch in dat van den individu kan wezen.

De officier treedt aldaar in het leger op 20 à 22jarigen leeftijd, soms ouder. Voor de meesten is — ziekte uitgezonderd — de termijn voor hun verblijf 15 jaren, dan, aangezien in dat tijdverloop de hoofdofficiërsrang niet wordt verkregen, zoo blijft hij den tijd rekken — soms met eene zwakke gezondheid — om in eene meer gunstige positie naar Europa te gaan. Is die hoogere rang echter eenmaal bereikt, dan is geheel zijn streven om zoo spoedig mogelijk van zijn regt gebruik te maken en met verlof naar Europa te vertrekken, dus juist in een tijd, dat de Staat van zijne verkregen ondervinding, op het Indisch terrein, de meeste partij zou kunnen trekken. Eene dergelijke handeling is evenwel zeer natuurlijk, daar voor de meesten eene onafgebroken dienst van 18 à 20 jaren in de heete luchtstreek, een verblijf in Europa meer dan noodzakelijk maakt. Eenmaal in Europa, krijgt hij zijne verloren krachten wel spoedig terug, maar ver-

schillende omstandigheden werken mede, dat de meesten niet naar Indië terugkeeren, omdat ook de organisatie van het leger aldaar, in de hooge rangen, zoo bekrompen is, dat den officier niet veel verbetering in zijne positie wacht, en ook uit vrees dat zijne physiek, na de langdurige Indische diensten, niet meer bestand zal wezen om nog ettelijke jaren op een hooger rang te wachten, en hij dus het grievende leed zou moeten ondervinden, om na eene cervolle carrière ongeschikt te worden bevonden. Het gevolg hiervan is, dat er een aantal krachtvolle officieren hier te lande werkeloos zijn, en men een 3tal jaren geleden alle middelen in het werk moest stellen, om een 100tal onderofficieren in Nederland tot officier te bevorderen, ten einde het incompleet van het Indische leger aan te vullen. Ook in de hooge rangen kenmerkte zich die toestand zeer duidelijk; immers, bij het aftreden van den Generaal VAN SWIETEN als kommandant van het leger, werd hier te lande onder de Generaals een opvolger gezocht. Men is geëindigd met den gepensionneerden Generaal SCHIMPF te benoemen, dus wel een bewijs, dat men destijds, ik wil niet zeggen geene geschikte, maar zeker geene gezonde hoofd-officieren in Indië had, om deze hooge betrekking te vervullen.

Om een krachtvol kader in Indië te behouden, moet, volgens mijn gevoelen, de officier afwisselend dáár en in Europa dienen; hierdoor zal bovendien de band tusschen hem en zijn land levendig blijven en hij zal niet, zoo als nu met zoo velen het geval is, als een vreemdeling, en geheel aan de Europesche maatschappij en aan zijne betrekkingen onttrend, terug keeren.

Welligt zal men zeggen: „dit zijn alle theoriën, maar gij, die ze aanvoert, wijs ons den weg om die te verwezenlijken.” M. H. ik wenschte in staat te zijn, een dergelijk problema op te lossen! Dien eigenwaan heb ik niet, maar ik wil toch trachten eenige punten aan te wijzen, die, naar mijne bescheiden meening, zouden kunnen leiden om zoo al niet dadelijk tot eene geheele vereeniging, dan toch tot eene verplaatsing der elementen uit beide legers te geraken, zonder dat iemands regten worden verkort en ook zonder dwangmiddelen aan te wenden. Het is toch ondenkbaar om den officier van het Nederlandsche leger, die reeds op gevorderden leeftijd is gekomen, alsnog naar Indië te verplaatsen; en dwang te gebruiken ten opzichte van hen, die daarvoor geene bepaalde

roeping hebben, zou alleen in geval van nood kunnen geschieden; anders bereikt men zijn doel niet.

Art. 178 der Grondwet zegt: „De Koning zorgt, dat er ten allen tijde eene toereikende zee- en landmagt onderhouden worde, aangeworven uit vrijwilligers, hetzij inboorlingen of vreemdelingen, *om te dienen in of buiten Europa.*”

In dit artikel ligt, voor zoo ver ik het begrijp, opgesloten dat de Nederlandsche officier wel degelijk naar onze O. I. bezittingen kan gezonden worden, daar er toch wel geen vrijwilligers zonder officieren zullen kunnen gaan; maar, zoo als ik boven zeide, het zou onstaatkundig wezen, om dit alsnu toe te passen. Ik zou evenwel wenschen dat alle, van een zeker te bepalen tijdstip te benoemen officieren, zoowel voor het Indische als voor het Nederlandsche leger beschikbaar waren, en dus dat eenvoudig het genoemde artikel der grondwet werd van toepassing verklaard. Hij, die dan de militaire carrière kiest, weet van te voren welke bestemming hem wacht, en ik twijfel er geen oogenblik aan, of het zal niettegenstaande deze bepaling aan geen adspiranten tot het verkrijgen van den officiers-rang, zoowel aan de militaire academie als bij de korpsen van het leger, ontbreken.

Is dit eenmaal vastgesteld, dan zou de regering, naar de ranglijst af, ieder officier voor 5 jaar naar Indië, en omgekeerd hen, die aldaar zijn aangesteld, naar Nederland kunnen verplaatsen.

Indien nu jaarlijks uit Indië, in verband met de daar aanwezige adspiranten, de behoefte aan officieren werd opgegeven, dan zou nog altijd, zoo lang er geene overwegende redenen tegen zijn, de verplaatsing kunnen geschieden door vrijwilligers, die bijna aan de beurt zijn.

Zoo lang de fusie nog niet in haar geheel is volbragt, bestaat er, geloof ik, geen andere weg, dan om het avancement in beide legers afgescheiden te houden; ik zou het echter noodig oordeelen, dat de bevordering geschiede bij het leger, waar zich de officier alsdan bevindt, omdat de beoordeeling van geschiktheid alleen door zijne onmiddellijke chefs kan geschieden. Gebeurt het nu, dat het avancement in het Nederlandsche leger spoediger is geweest dan bij het Indische, of omgekeerd, dan zou de officier bij zijne terugkomst in Nederland of Indië zijne hoogere plaats in de ranglijst kunnen hernemen.

Officieren, die volkomen geschikt zijn voor de Indische dienst, zouden na verloop van het eerste termijn een tweede vijftal jaren in Indië kunnen blijven; hun aantal zou jaarlijks uit Indië moeten worden opgegeven, met vermelding levens van diegenen, welke in de termen vallen om te repatriëeren.

Om als hoofd-officier naar Indië terug te keeren, zou men 10 jaar aldaar moeten gediend hebben en den ouderdom van 45 jaren niet hebben overschreden.

Als voordeelen, aan tijdelijke verplaatsing naar Indië verbonden, zou men kunnen stellen:

- 1°. Eene gratificatie tot uitrusting, die voor de eerste maal grooter moet zijn dan voor de tweede keer.
- 2°. Het dubbel rekenen der dienstjaren voor den tijd, dien de officier in Indië dient.
- 3°. Een verhoogd pensioen voor de in Indië doorgebrachte jaren.

Daar nu, zoo als ik gezegd heb, de maatregel alleen toepasselijk is voor officieren, die na een zeker tijdstip worden aangesteld, zoo zullen er van lieverlede bij beide legers bijna geen andere zijn, dan de zoodanigen, die in Indië en in Nederland hebben gediend, en zal men hier te lande officieren verkrijgen, die geheel bekend zijn met de Indische toestanden, en het kriegsbestuur met hunne kennis op dat terrein zullen kunnen voorlichten. De geheele vereeniging kan dan tot stand komen, en het opperbestuur der militaire aangelegenheden van Indië zou van het Ministerie van Koloniën op dat van Oorlog kunnen overgaan.

En dit, M. H., zal, zoo ik vermeen, de eenige weg zijn, om het voorgestelde doel te bereiken. De gegevens zijn zeer oppervlakkig: het zou mijns inziens ook hier de plaats niet zijn om in alle details te treden. Het principe, waarop men kan voortbouwen, geloof ik te hebben aangegeven; wil men de zaak dus ernstig opnemen, dan komt de uitbreiding van zelve.

Oogenscbijnlijk zouden de kosten van heen en weder reizen hoog loopen, maar dit heen en weder reizen geschiedt nu ook, zoodat zulks niet veel meer zal bedragen dan thans, vooral indien het incompleet der officieren in Indië weder toeneemt en er een honderdtal tegelijk moeten worden uitgezonden.

Eer dit stelsel nu in werking is, zullen er zeker vele jaren ver-

loopen; men zou dus iets kunnen doen, met het oog op de tegenwoordig in activiteit zijnde officieren. Met genoegen zag ik, dat het detacheren naar Indië ruimer werd toegepast; deze maatregel vind ik uitstekend, doch de billijkheid zou naar mijne meening vorderen, dat er wederkeerig ook officieren van het Indische leger tijdelijk hier te lande werden geplaatst. Dit zou gemakkelijk te vinden zijn, indien eerstens de tijd, dien de officier in Indië moet verblijven alvorens aanspraak op verlof te bekomen, op 10 jaren werd gesteld (1), en indien men hem dan, na het verstrijken van dit verlof — dat zoo noodig op een jaar, behalve de heen en terugreis zou kunnen gebragt worden — bij de onderscheidene wapens, artillerie-inrigtingen, schietschool enz., detacheerde. Een en ander zou voor zijne wetenschappelijke vorming en ontwikkeling oneindig veel nut hebben; een dusdanig officier zal met lust en ijver zijne diensten in Indië hervatten, en het Gouvernement zal een krachtig en niet door het klimaat uitgeput hoofd-officierskorps verkrijgen.

En hiermede, M. H., geloof ik, ook met het oog op de gewichtige punten, die nog aan de orde zijn, niet langer van uwe aandacht te mogen misbruik maken. Ik hoop door deze mijne oppervlakkige beschouwing aanleiding te hebben gegeven, dat deze zaak meer besproken wordt, en dat er iets in het belang van beide legers mag worden gedaan.

Nog dit ten slotte. Hoe klein ons land ook zij, ons blijft altijd een schoone pligt te vervullen, namelijk: de verdediging van onzen Nederlandschen grond en van dien onzer overzeesche bezittingen; de kennis van die gewesten te vermeerderen, moet de roeping zijn van elk beschaafd Nederlander, en vooral van den officier.

Onze taak is daarbij edeler, dan die van de meeste groote Staten van Europa, waar de lands-kinderen opgeofferd worden aan de heerschzuchtige inzigten der regeringen, om dikwijls in verre gewesten, waar hunne belangen niet zijn, oorlog te voeren of de onderdrukking van kleinere Staten te bevorderen. Voor ons land van dat alles niets! Wij behoeven geene noodeloze magtontwikkeling, geene militaire praal, maar wel eene kernachtige,

(1) Bevestigt zich de tijding met de laatste mail uit Indië aangebragt, dan zou deze gunstige maatregel reeds genomen zijn.

goede organisatie van onze weerbare magt. Wanneer ons Nederlandsch leger zooveel mogelijk ook voor Indië wordt dienstbaar gemaakt, dan zal het zeker niemand ooit in de gedachte komen om het nut van ons staande leger te betwijfelen.

De Onder-Voorzitter bedankt den heer BOERS voor zijne voordragt, en verklaart de gelegenheid tot het bespreken van het gehoorde geopend.

De heer VAN ROUVEROY kan zich zeer goed vereenigen met het denkbeeld van den heer BOERS, wat het wenschelijke betreft; hij betwijfelt echter of de uitkomst wel bevredigend zijn zal. Dat, na 20 jaren verblijf in Indië, menschen in de kracht van hun leven terugkeeren, heeft in alle maatschappelijke toestanden, niet alleen bij officieren, maar ook bij ambtenaren en partikulieren plaats. Verreweg de meeste jonge lieden gaan naar Indië om, na eenige jaren van ontbering, bij hunne terugkomst onbezorgd te kunnen leven; neemt men dien prikkel weg, dan gelooft Spreker dat slechts weinigen meer naar Indië gaan zullen, daar het ontegenzeggelijk veel aangenamer is in een beschaafd land te blijven. Dit echter daargelaten, zoo bestaan er nog andere bezwaren, waarop Spreker wijst door het aanhalen van eenige punten uit eene brochure (1).

Deze punten zijn hoofdzakelijk de volgende:

dat, hoewel bij ons twee afzonderlijke legers worden aange troffen, dit nog niet bewijst dat die toestand verkeerd is, alsof andere mogelijkheden nooit iets goeds van ons zouden kunnen overnemen. Aan het Engelsche leger in Indië behoeven wij ons, volgens den schrijver, niet te spiegelen, terwijl de geographische ligging van Algerië ten opzichte van Frankrijk, te veel verschilt met die van onze koloniën ten aanzien van Nederland, dan dat men de wijze van beheer zou mogen vergelijken;

dat ook in Frankrijk het gevoelen omtrent het nuttige eener vereeniging verdeeld is, en dat de maarschalk ST. ARNAUD, die door een langdurig verblijf in Algerië den toestand kende, een voorstander was van eene afgezonderde krijgsmagt in die kolonie;

dat, wanneer men zich verbeeldt dat het overgangstijdsperk is

(1) « Is eene vereeniging der beide Nederlandsche legers in het belang van het land? » door W. A. VAN REES, ridder euz. Rotterdam, H. NUGU, 1859.

doorgeworsteld en dus beide legers vereenigd zijn, een officier, daar het leger in Nederland ongeveer 2200 en dat in Indië 1100 officieren telt, na een verblijf van 12 jaren in Nederland, 6 jaren in Indië zal dienen, om dan andermaal 12 jaren in Nederland te blijven enz. Dit kortstondig verblijf in Indië zal ten eenemalc onvoldoende zijn om de taal, de zeden en gewoonten, de wijze van oorlogvoeren enz., slechts oppervlakkig te leeren kennen; en eindelijk:

dat de bewering, alsof het klimaat geene wetenschappelijke ontwikkeling toelaat, door niets gestaafd wordt, terwijl de bewijzen van het tegendeel overvloedig zijn.

De heer VAN ROUVEROY heeft nog andere bedenkingen hierbij te voegen. Hij onderstelt dat een 2^e luitenant, na 5 jaren in Indië te zijn geweest, 10 jaren hier te lande blijft, en dan in een hooger rang — als kapitein, of als hoofd-officier — naar Indië terug moet. Spreker gelooft, dat al heeft die officier voortdurend belang blijven stellen in de Indische aangelegenheden, hetgeen hij hier geleerd heeft niet zal opwegen tegen eene tienjarige onder-vinding in Indië. Die officier zal dus dikwijls, wil hij niet verkeerd handelen, moeten raadplegen met zijne ondergeschikten, wat zeker niet gunstig werken zal op zijn gezag. Spreker is verder van oordeel, dat de voorgestelde maatregel oneindig meer geld zal vorderen; de mutatiën, die nu reeds groot zijn, zullen veel grooter worden.

Het bedrag der pensioenen zal er ook niet door verminderen. Wel zal het aantal dienstjaren, dat nu in den regel 20 bedraagt, verlengd worden tot 30, maar hierdoor vermindert het totale bedrag der pensioenen niet, daar in alle geval het aantal Indische jaren moet beloond worden; het verschil bestaat dáárin, dat de som aan meerdere personen betaald wordt. De bezwaren, voor gebuwend aan eene vereeniging der beide legers verbonden, wil Spreker nog daarlaten.

De heer WEITZEL wenscht, alvorens de door den heer BOERS voorgestelde maatregelen te bespreken, nog even op het nut te wijzen dat, volgens hem, in eene vereeniging der officieren van beide legers is gelegen. Het is waar, dat men in Indië een schat van praktijk kan opdoen, maar daar staat tegenover dat het klimaat, de dienst, de leefwijze en de maatschappelijke toestanden

niet vergunnen, dat een officier zich even goed als in Nederland op het verkrijgen of onderhouden van wetenschappelijke kennis toelegt. Spreker acht daarom een afwisselend verblijf in Indië en in Nederland zeer wenschelijk; aan beide zijden zou men daarbij winnen. Kennis toch is kracht, en paart men daaraan praktijk, dan geeft dit een onschatbaar voordeel.

Spreker gelooft dat de moeilijkheden, door den heer VAN ROUYEN in het midden gebragt, wel wat overdreven zijn; hij wil het gevoelen van den maarschalk ST. ARNAUD, alsook de aangehaalde punten uit het geschrift van den heer VAN REES in het midden laten, daar hij die niet alle heeft kunnen volgen, maar hij zal de bezwaren toetsen aan de ondervinding.

Hij zal daartoe, met het oog op den eisch van den heer BOERS, dat men 10 jaren in Indië moet hebben gediend alvorens daar als hoofd-officier werkzaam te mogen zijn, kiezen het tijdvak van 1816—1826. In den aanvang van dit tijdperk bestond de Indische armee, op enkele uitzonderingen na, geheel uit *baren*, en toch heeft zij de oorlogen van Palembang en Boni gevoerd op eene wijze, waarover men zich geenszins behoeft te schamen. Vóór en na dien tijd heeft zij met moed en met oordeel gestreden op Sumatra's westkust, op Celebes, op Borneo, in de Molukken, op Java enz. Het geheele leger moest zich de taal eigen maken, en toch wist men zich zeer goed te doen verstaan door Indische Vorsten en volken. De ingenieurs hebben zich uitmunten van hunne taak gekweten. De heer WEITZEL gelooft dus, dat men in dit opzicht niet te angstvallig zijn moet; voor werkelijk bruikbare menschen zullen de moeilijkheden zoo groot niet wezen, en hij meent dus dat, alles te zamen genomen, de balans naar de zijde der voordeelen zal overslaan.

Wat de uitvoering aangaat, weet de heer WEITZEL niet, of hij den spreker van dezen avond juist begrepen heeft, daar deze in het begin en in het laatste gedeelte zijner rede van detachering gesproken heeft. Spreker voor zich wil het detacheren alleen doen dienen als overgangsmaatregel, maar hij wil ééne zaak doen voorafgaan, in plaats van die, zoo als door den heer BOERS is voorgesteld, te doen volgen: hij wenschte namelijk te beginnen met beide legers te stellen onder den Minister van Oorlog, even als de vloot in Indië onder het gezag van den Minister van Marine

geplaatst is. Dit zou het voordeel hebben, dat de Minister dan de meest geschikte officieren over en weër zou kunnen zenden, en dat er minder kans bestaat dat men een stelsel van gunstbetoon verkrijgt, wat, naar Sprekers meening, ligt het geval kon wezen.

De tegenwoordige officieren, zelfs de kadetten te Breda, hebben bepaald gekozen om òf in Indië; òf in Europa te dienen, en de Regering heeft daarin steeds berust. Hieruit is voortgevloeid een verkregen regt, dat geëerbiedigd moet blijven. Spreker zou echter wenschen dat, van het oogenblik dat de vereeniging werd ingevoerd, ieder aan te stellen officier en ieder aan te nemen kadet beschikbaar werd gesteld voor de dienst zoo hier te lande als in de koloniën; voorts, dat er bovendien elk jaar officieren van alle rangen, die daartoe genegen waren, over en weër werden gezonden. Bij die detachering moest dan op den leeftijd worden gelet, daar zulks noodzakelijk is voor de gezondheid; men moest dus de detachering niet beperken tot zekere rangen, maar daarentegen den leeftijd tot maatstaf nemen.

Wat nu het regt aangaat der reeds aangestelde officieren om te dienen waar zij zulks verkozen hebben, dit kan ten gevolge hebben dat men nog gedurende 40 jaren bevoorregte personen aantreft, die anderen heen en weder laten trekken naar de koloniën, zelf blijven waar zij zijn, en even goed avancement maken, iets wat onbillijk is. Daar echter noch in de wet op bevordering in Indië, noch in die voor hier te lande aan iemand het regt wordt toegekend om hoofd-officier te worden, zoo zou men, volgens den heer WERTZEL, moeten bepalen, dat bijv. 10, 12 of 15 jaar na de feitelijke vereeniging niemand tot hoofd-officier benoemd wordt, die niet in beide legers gediend heeft. Ieder is hiertoe dan in de gelegenheid geweest, en heeft dus iemand verkozen voortdurend hier te lande te blijven, zoo heeft hij het zich zelve te wijten, wanneer hij niet bevorderd wordt.

Het avancement wil Spreker in de beide legers afgescheiden houden, omdat alleen de onmiddellijke chefs hunne ondergeschikten juist kunnen beoordeelen; hij vindt hierin te minder bezwaar, doordien de promotie vrij gelijk staat, en door de in overweging gegeven maatregel op den duur van zelve gelijk moet gaan loopen.

Het pensioen zou moeten geregeld worden naar het aantal jaren, dat men in beide legers gediend heeft.

De kosten zouden aanzienlijk zijn, maar Spreker gelooft niet dat die zooveel meer zouden bedragen dan thans. Na 12 jaren verblijf in Indië toch kan een officier verlof bekomen *zonder*, — na 15 jaar *met* behoud van avancement; wegens ziekte wordt nog bovendien verlof toegestaan, zoodat er ook *nu* menigvuldige reiskosten heen en weer door het Gouvernement betaald worden; de heer WEITZEL meent ook dat men, door den langeren diensttijd, minder aan pensioenen zou behoeven te betalen.

Spreker vereenigt zich overigens in de meeste opzigten met den heer BOERS, en mogt hij hem op enkele punten verkeerd begrepen hebben, dan verzoekt hij hem dit ten goede te houden.

De heer ROORDA VAN EYSINGA zegt, dat het niet gracieus zou zijn een streng oordeel te vellen over de voordragt van den heer BOERS, omdat die spreker er zelf met zooveel bescheidenheid over gesproken heeft en ze tot tweemalen oppervlakkig genoemd heeft.

Hij had echter wel gewenscht dat de heer BOERS wat meer feiten en cijfers had medegedeeld, ontleend aan analoge toestanden in Britsch-Indië en Algerië. In het convocatie-billet staat: „dat de vereeniging van de twee legers op eene weinig kostbare wijze tot stand is te brengen.” Spreker had dus ook eene soort van begrooting der kosten verwacht. Het onderwerp is dus nog niet uitgeput, en het zou misschien wenschelijk zijn het later nog eens uitvoeriger te behandelen.

De heer ROORDA zegt verder niet gekomen te zijn om te betoogen, maar om te riposteren op een meer of min klemmend betoog. Hij zal zich dus bepalen bij enkele aanmerkingen.

De heer WEITZEL heeft, naar zijne meening, te hoog opgegeven van de meerdere gelegenheid in het moederland om kennis op te doen. Het valt niet te ontkennen, dat het Indisch klimaat eenige laxiteit naar ligchaam en geest veroorzaakt, en dat Indië weinig geleerden en blokkers voortbrengt; maar toch heeft zich daar eene eelbriteit van Europeschen naam gevormd, de heer BLEEKER. Geheel ongeschikt voor studie is het klimaat er echter niet, en Spreker gelooft dat het aantal uren, dat de officieren in het moederland gemiddeld elken dag studeren, ook wel uit een Indisch etmaal is te halen. De Indische officieren der artil-

lerie en genie voldoen evenzeer aan alle eischen als die hier te lande, terwijl de officieren van gezondheid uitstekend zijn.

De redenen, door den heer BOERS opgegeven voor het hier blijven der Indische hoofd-officiëren, komen Spreker niet zeer sluitend voor, en hij zou het niet onbelangrijk hebben gevonden, indien de heer BOERS had opgegeven hoe velen naar Indië terugkeeren en hoe velen verkiezen hier te blijven. Het nemen van pensioen toch is geheel vrijwillig; zij blijven hier, omdat het leven in Indië eentonig is. Eentonigheid is de vloek van Indië, en als men hier eenigszins fatsoenlijk *leven* kan, doet men dit liever dan te *vegeteren* in Indië.

Onder de bezwaren voor bejaarden, rekent Spreker ook het acclimatatie-proces. Men moet jong naar Indië gaan; men weerstaat dan gemakkelijker de zware proef van het klimaat, en men leert zich dan ook nog gemakkelijker verdragen met de vooroordeelen van zooveel vreemde volken, dan bejaarden, die niet veel meer gezien hebben dan *le clocher de leur paroisse*. Het acclimatatie-proces nu werkt verderfelijk op mannen van leeftijd.

De vereeniging der twee legers zou het *concubinage* beperken. Spreker zeide reeds dat het tropisch klimaat ook laxiteit naar de ziel verwekt, en men moet den officier niet hard vallen, die op een eenzamen post tot eene inlandsche bijzit afdaalt en daardoor dikwijls aan Indië gekluisterd blijft. Kwamen de officieren om de zes of acht jaren in Nederland terug, zoo zou dit kwaad geringer worden.

Spreker is ook daarom voor de vereeniging der beide legers, omdat zij een band te meer zou zijn tusschen moederland en kolonie; hij beweert dat de Indische officieren, hier terug gekeerd, met eenige wangunst worden bejegend. De zoogenaamde liberalen hadden vroeger eene leus: *gemeenschap van kennis en belang*. Die gemeenschap van belang wil Spreker zooveel mogelijk bevorderd hebben; men moet Indië meer en meer leeren begrijpen en waarderen als een deel, als eene provincie van Nederland.

De heer ROORDA eindigt met te herhalen dat hij niet heeft willen onderrigten; hij zou het echter wenschelijk vinden, dat het onderwerp in eene volgende Vergadering nog eens werd behandeld.

De heer BOERS wil eerst den heer WEITZEL beantwoorden om-

trent het gebezigde woord *detachering*. Welligt heeft Spreker zich, in het laatste gedeelte van zijn betoog, daarvan eenigszins onwillekeurig bediend, en daardoor aanleiding gegeven dat men hem verkeerd begrepen heeft. Zijne meening is geweest: detachering voor de officieren die, op het oogenblik dat de maatregel genomen wordt, in activiteit zijn, terwijl de later aan te stellen officieren zich verbinden, zoowel voor de dienst hier als in de koloniën.

Wat de bemerking van den heer ROORDA betreft, dat Spreker niet in alle *détails* getreden is, daaromtrent moet hij opmerken, dat het zijn doel is geweest om de aandacht der Vergadering op het behandelde onderwerp te vestigen en daarover bespreking uit te lokken. Het zou bovendien zeer moeilijk zijn eene begrooting dienaangaande te maken, vooral daar men niet weet hoeveel officieren de Regering zou goedvinden jaarlijks te verwisselen. Spreker meent echter, dat die kosten niet zoo bovenmatig zullen wezen, daar, zooals de heer WEITZEL heeft aangetoond, ook *nu* het heen en weder reizen veelvuldig voorkomt.

Dat men jong naar Indië moet gaan om zich te acclimateren, daarop heeft ook Spreker gewezen, maar hij meent tevens dat, als men eens in Indië geweest is, een vijfjarig verblijf in het moederland in dit opzicht geen bezwaar heeft.

De heer VAN ROUVEROY vindt hetgeen door den heer WEITZEL omtrent het pensionneren is aangevoerd, minder juist; want, aangenomen dat het *avancement* gelijk is, dan zullen toch de dienstjaren der officieren, die anders uitsluitend hier te lande dienst doen, van 40 op 30 worden gebragt. Spreker blijft dus bij zijne meening, dat het bedrag der pensioenen hetzelfde blijft.

Niemand verder het woord verlangende, zegt de Onder-Voorzitter, dat het bestuur den wensch van den heer ROORDA om dit onderwerp in de volgende Vergadering nogmaals te behandelen, in overweging zal nemen.

Hij stelt nu aan de orde de volgende stellingen betreffende de verdediging van Java, welke door den heer WEITZEL, naar aanleiding en in verband met de voordragt op den 2^{en} Februarij, in overweging zijn gegeven:

1°. Vijandelijke expeditiën zullen zich hoogst waarschijnlijk naar

den Westhoek van Java rigten, en hunne operatiën beginnen met eenen aanval op Batavia, den hoofdzetel onzer magt in N. Indië.

2°. De positie van Ambarawa — die reeds veel in waarde verliest door den spoorweg van Samarang naar de Vorstenlanden — daalt aanmerkelijk in gewigt, als men overtuigd is dat de aanval op West-Java zal plaats hebben. Deelt men die overtuiging, dan mogen er in die positie geene nicuwe permanente werken worden gebouwd. Willem I moet niettemin steeds in betrekkelijk goeden staat worden gehouden en bezet blijven, om van daar de rust in de Vorstenlanden te handhaven.

3°. Wij kunnen op Java met groote moeite slechts een veldleger van 12 à 13 000 man bij elkaar brengen, en zullen dit leger dienen te vereenigen dáár, waar wij den aanval verwachten.

4°. Wanneer wij ons veldleger nabij Batavia vereenigd houden, Soerabaija tegen een coup de main bezetten, en slechts betrekkelijk zwakke garnizoenen in Midden-Java hebben, kan de vijand het in sommige omstandigheden verkieslijk achten juist in Midden-Java te landen.

5°. Het voorname middel om de verschillende eischen der defensie van Java met elkaar in overeenstemming te brengen, is het maken van eenen spoorweg, die Batavia met Buitenzorg, Willem I, Tjilatjap en Soerabaija verbindt, en die zoodanige rigting heeft, dat hij niet terstond onder het bereik is van den vijand.

6°. De verdediging van Java zal krachtig bevorderd worden door het te velde brengen van eenige barissans of ongeregelde inlandsche korpsen, die, onder leiding van Nederlandsche officieren, als partijgangers en lichte troepen den vijand bestendig veront-rusten en afmatten.

De Onder-Voorzitter vraagt of iemand over de gezamenlijke stellingen het woord verlangt, zullende hij ze daarna afzonderlijk aan de orde stellen.

De heer Booms brengt hoofdzakelijk het volgende in het midden tegen de bewering van den heer WEITZEL, dat wij, blijkens zijne vergelijking van legersterkten en bevolkingscijfers, in verhouding het sterkste leger van Europa zouden onderhouden, en dat het meer benoodigde voor Indië niet uit die bevolking zou kunnen gevonden worden zonder het land te zeer te drukken.

Vooreerst toonde hij aan, dat zulk eene bloote vergelijking van cijfers slechts cijferspel is en weinig te beteekenen heeft, omdat de legersterkte, even als de legerinrigting, afhangt van verschillende maatschappelijke en staatkundige toestanden zoowel in als buiten Europa, van de natuurlijke en kunstmatige sterkte van het land enz., omstandigheden, die in aanmerking moeten genomen, doch die vergelijkend slechts benaderd kunnen worden, zoodat men van benadering tot benadering niet dan eene zeer problematieke uitkomst kan verkrijgen; intusschen werden die omstandigheden door den heer WEITZEL geheel verwaarloosd. In de tweede plaats bewees hij door voorbeelden, dat die cijfers van de sterkten der legers op een zeer ruimen, soms in zeer willekeurigen zin gesteld worden; dat de contrôle daarvan niet zeer gemakkelijk is, en dat de oorlogstoestand, als zijnde een exceptioneele, in alle geval een minder geschikte term van vergelijking is. Eindelijk, dat men niet alleen de landmagt, maar ook de marine, niet alleen de actieve, maar ook de passieve middelen in rekening moet brengen, om de krachtsinspanning van de bevolking te bepalen. Zich echter voor een oogenblik op het standpunt van den heer WEITZEL plaatsende, kwam Spreker voor sommige Europesche Staten tot eene gansch andere gevolgtrekking dan de hierboven genoemde.

De heer Booms toonde verder aan, dat eene vergelijking van de legermagten, die in vreedestijd worden onderhouden, of van de oorlogsbudgetten, zoo als wel niet door den heer WEITZEL gedaan is, maar zoo als meermalen gedaan werd, om soortgelijke redenen, tot weinig of niets leidt; dat de grootte van een oorlogs-budget afhankelijk te willen maken van de grootte der oppervlakte en der bevolking op „chiffrierie inintelligente” neêrkomt, en dat die grootte moet afhangen: 1°. van de behoeften der verdediging; 2°. van den rijkdom van het land; 3°. van zijne staatkundige positie in en buiten Europa.

Ten slotte deed Spreker de vraag, of ten deze dan niets te vergelijken viel? En het antwoord was: ja well! Onder eenige van de besproken reserves zou men kunnen vergelijken den regtstreekschen druk van het conscriptie-stelsel, de *verpligte persoonlijke* dienst, die wel als de voornaamste is te beschouwen, welke het beginsel van de hedendaagsche legeraanvulling uitmaakt, en het

meest bedoeld wordt waar van druk sprake is. Om dien druk te bepalen voor zoo veel de eigenlijke legers betreft, heeft men als factoren noodig: het percent der jaarlijksche contingenten, den duur van de nominale dienstplichtigheid bij de militie, en den duur van de activiteit of het werkelijk verblijf onder de wapens. Zoo ligtte Nederland, sedert de nieuwe militiewet, jaarlijks gemiddeld 9800 man (met inbegrip van de zee-militie) van 3 461 000 zielen, of 1 op de 353, voor 5 jaar nominaal, maar met een werkelijken diensttijd van gemiddeld 10 maanden; Frankrijk, in de laatste jaren, 100 000 man (vroeger 146 000) op 37 500 000 zielen (de inlandsche bevolking van Algerië telt niet mede), of 1 op de 375, voor 7 jaar, waarvan thans de kleinste helft met 6 maanden en de wederhelft met 3 jaar activiteit, dus gemiddeld ruim 22 maanden; zoo ligtte Pruisen in '65 op 18 500 000 zielen 63 000 man, dus 1 op de 294, voor 7 jaar nominaal, waarvan 3 in activiteit; Oostenrijk 85 368 op 34 000 000 zielen — de militaire grenzen daarbuiten — of ruim 1 op de 400, met 10 jaar dienstplichtigheid en gemiddeld 18 maanden activiteit; zoo ligt België 10 000 man op 4 800 000, of 1 op de 480 zielen, voor 8 jaar met $2\frac{1}{2}$ activiteit; en ligtte Denemarken vóór '64 jaarlijks 7500 man op 2 500 000, dus 1 op de 333 zielen, voor 8 jaar met ongeveer 1 jaar activiteit.

De heer Booms zegt hier genomen te hebben drie groote en drie kleine Staten, die in dit opzigt de meeste overeenkomst met elkander hebben; kleinere factoren laat hij buiten rekening, even als den langeren tijd dien de kavallerie bij ons en in Denemarken, de artillerie en de kavallerie in Frankrijk, België, Oostenrijk en Pruisen onder de wapens blijven, de opkomst van liggelingen tot kamperen of najaarsoefeningen, den nominalen diensttijd der 170 000 man die in Frankrijk tot de maritieme conscriptie behooren enz., doch dat wegvallen is zeer in ons voordeel. De druk nu, verkregen door vermenigvuldiging van het geligte $\%$ der bevolking met den nominalen en den werkelijken diensttijd voor Nederland 1 stellende, verkrijgt men voor Frankrijk 3, voor Pruisen ruim 6, Oostenrijk 3.2, België 3.5, Denemarken ruim 2, waaruit blijkt dat wij, wat de persoonlijke dienstplichtigheid betreft, verreweg in het voordeel zijn, maar ten nadeele van de zekerheid onzer verdediging. Trouwens kon eene oppervlakkige beschouwing ons reeds tot dat resultaat gebragt hebben; wij hebben

toch de kortste dienstplichtigheid en de kortste activiteit van al de continentale legers van Europa, Zwitserland uitgezonderd wat de activiteit betreft (1), doch niet wat de dienstplichtigheid aangaat, die daar 21 jaren duurt, plus 4 jaar landweer, en waar het gewapend gedeelte te zamen genomen 6 % van de bevolking moet bedragen, doch in den regel meer bedraagt en dus wel het dubbele van bij ons.

Spreker heeft er echter reeds op gewezen, dat ook deze vergelijking niet zonder reserves is aan te nemen. In alle geval blijkt toch hieruit, dat de persoonlijke verplichte dienst voor het Nederlandsche volk zeer gering is, terwijl noch de vrijwillige dienstneming, noch de schutterlijke dienst dit in het minst vergoeden: ons volk spant zich dus in verhouding persoonlijk weinig in.

Ware het omgekeerde het geval, dit zou naar Sprekers oordeel natuurlijker, meer rationeel zijn; want even als het in de krijgskunst een regel is dat zwakke troepen-afdeelingen een betrekkelijk sterker deel moeten afzonderen voor hunne veiligheid, evenzoo is het een staatkundige regel, dat kleine Staten betrekkelijk meer noodig hebben voor hunne verdediging. België, Denemarken, Zwitserland, Nederland, moeten zich dus voor hun behoud betrekkelijk meer inspanning getroosten dan Frankrijk, Pruissen, Oostenrijk, Rusland; en van al de eerstgenoemde Staten wij zeker het meest, omdat het kleine Nederland van Europa tevens eene groote mogendheid is in Azië, een groote koloniale Staat. Wij, 3½ millioen Nederlanders, beheerschen enkel in Azië eene bevolking van ruim 5 maal die sterkte of van 19 millioen zielen. Dit zou ons moeten aansporen tot groote krachtsinspanning. En toch, wat doen wij regtstreeks voor het behoud van Java, waarop het hier aankomt? Zij, die eenzijdig de cijfers beschouwen, zullen antwoorden: wij geven voor Java geen man, en sedert jaren geen gulden uit; onze militie mag niet naar de koloniën gezonden worden; onze vrijwilligers worden er slechts heen gezonden met hunne toestemming, en die vrijwillige diensten, en wat hier voor Java wordt gewerkt en voorbereid, werd sedert het cultuurstelsel

(1) Deze is voor Zwitserland moeilijk na te gaan; de rekruten- en détail-instructie geschiedt in de kantonen, en gaat het opnemen in de Bondskeur vooraf; zij begint eigenlijk reeds met de schooljaren.

ook door Java betaald. Die beschouwing deelt Spreker nu evenwel niet, maar zeker is het toch, dat men ook ter zake van Java tot het Nederlandsche volk eerder moet spreken van laauwheid, flauwheid en genot, dan van krachtsinspanning en van druk. Van regtstreekschen druk kan zelfs geen sprake zijn.

En verder, wat onderhouden wij ten slotte in Indië? Eene legersterkte van eene 28 000 man, waarvan ongeveer 10 000 Europeanen, Nederlanders maar ook vreemdelingen; dus 1 Europeaan op de 1900 zielen inlandsche bevolking, en 1 soldaat op de 720. Engeland, dat in Azië de meest overeenkomstige belangen heeft, doch wiens bestaan niet in die mate van zijne overzeesche bezittingen afhangt, onderhoudt er ook 1 Europeaan op de 1900 zielen (1), en 115 000 man inlandsche soldaten (2). De inspanning van Engeland is dus, naar den maatstaf van den heer WEITZEL, even groot, terwijl de onze grooter moest zijn naar den hierboven gestelden regel, en naar het belang van de kolonie voor het moederland. Dit daargelaten, de heer WEITZEL zelf heeft ons aangetoond, dat het Indische leger voor een aanzienlijk deel te klein is, maar de vergelijking waartoe hij zich liet verlokken, bragt hem tot de gevolgtrekking, dat hierin niet kon worden voorzien zonder het land te zeer te drukken.

Dat dwaalbegrip, wat wellicht gretige ooren zou vinden, mogt niet blijven voortleven; het zou Nederland en Java verder in slaap wiegen en weerloos maken; daarom vermeende Spreker het te moeten bestrijden.

De heer WEITZEL zegt, dat hij al dadelijk ongelegenheden heeft voorzien als een gevolg der omstandigheid, dat zijne verhandeling van den 2den Februarij jl. niet vóór de bijeenkomst van heden kon zijn gedrukt en aan de leden rondgedeeld. Zijn vermoeden dienaangaande is alleszins bevestigd door de rede van den heer Booms, eene rede, waarmede hij zich bijna geheel kan vereenigen, zonder daarom verplicht te zijn iets terug te nemen van

(1) Bevolking van Britsch-Indië 135 000 000, sterkte der Europeesche troepen 71 000.

(2) Zonder de inlandsche politie, de contingenten van de Hindoesche Vorsten, enz.

hetgeen hij vroeger in het midden bragt. Hij geeft den heer Booms toe, dat de bevolking van Nederland volstrekt niet wordt gedrukt door *persoonlijken dienstpligt*, maar hij heeft het tegendeel ook niet beweerd; hij heeft zelfs het woord *druk* nergens gebruikt. Spreker leest vervolgens uit zijne verhandeling voor, datgene wat tot de opmerkingen van den heer Booms aanleiding gaf (5^e Verslag bl. 35 en 36.) Hij deelt de bronnen mede, waaraan hij zijne cijfers ontleende; hij doet uitkomen dat die bronnen vertrouwen verdienen, en dat, als zij hier of daar falen, dit even goed door fouten in zijn voordeel, als door fouten in zijn nadeel het geval kan zijn. Op grond dier cijfers nu achtte Spreker zich bevoegd tot de gevolgtrekking, dat Nederland aan zijne bevolking meer soldaten vraagt, dan de andere door hem genoemde landen. Maar hierin is nog hoegenaamd geen druk gelegen. Die soldaten toch moeten grootendeels verkregen worden door toepassing onzer militie-wet, en deze zal men toch waarlijk niet drukkend willen noemen. Verder tracht men die soldaten bijeen te brengen door vrijwillige dienstneming, en hieraan behoeft zich niemand tegen wil en dank te onderwerpen. De heer WERTZEL vergelijkt den toestand bij dien van een Staat, die zijne grenzen afsluit voor vreemd werkvolk, en toch belangrijke publieke werken onderneemt; die Staat zal dan in het geval kunnen komen van meer arbeiders aan de bevolking te moeten vragen dan zij kan leveren, maar daarom nog geen druk uitoefenen.

Spreker zegt verder, dat men de cijfers met de daaruit gemaakte gevolgtrekkingen veilig ter zijde kan stellen; dat men slechts het oog behoeft te slaan op de moeilijkheden, die men sedert eene reeks van jaren ondervindt in het voltallig houden der vrijwilligers, organiek benoodigd voor onze legers in Europa en in de overzeesche bezittingen, om bevoegd te zijn tot de conclusie: dat wij onder onze tegenwoordige wetgeving er niet aan mogen denken om onze krijgsmagt op Java voor goed met 12 000 man te vermeerderen.

Treedt men echter — zoo vervolgt de Spreker — in de orde van denkbeelden door den heer Booms ontwikkeld; deelt men zijne zeer juiste meening, dat de persoonlijke dienstpligt bij ons zeer weinig drukt en Nederland dientengevolge aan zijne bevolking wel soldaten vraagt, maar ze niet benuttigt; geeft men hem toe —

gelijk Spreker alleszins doet — dat Nederland zich ten deze wel wat meer inspanning kon en moest getroosten, dan zou de zaak een geheel ander aanzien krijgen. Door het zenden onzer miliciens naar de overzeesche bezittingen zouden de bezwaren, waarop Spreker gewezen heeft, geheel kunnen vervallen; maar eene herziening der op het onderwerp betrekking hebbende wetten zou alsdan in de eerste plaats moeten worden ondernomen.

De heer Booms verklaart: dat, tenzij hij zich ten tweede male vergist, de bewering, door hem bestreden, in de voordragt ligt opgesloten. Het was zijn voornemen geweest het woord te vragen terstond na de discussie over de hoofdzaak, maar in de Vergadering van 2 Februarij ontbrak daartoe de gelegenheid. Het denkbeeld van *druk* achtte Spreker zich te meer gerechtigd aan den heer WERTZEL toe te schrijven, na kennisname van het beknopt verslag zijner voordragt in het *Dagblad van Zuid-Holland en 's Gravenhage* (1), maar vooral na zijne wisseling van gedachten met dien geachten spreker, toen hij hem het voornemen mededeelde om zijne stelling te bestrijden.

De heer Booms heeft willen doen uitkomen, niet zoozeer de betwistbaarheid of de onjuistheid van enkele cijfers, als het onlogische en onvruchtbare eener vergelijking van bloote cijfers om tot de bewuste gevolgtrekking te komen, bij zoo groote verscheidenheid in belangen en toestanden. Verder heeft hij aangetoond, dat onze persoonlijke krachtsinspanning betrekkelijk zeer gering is, terwijl wij toch vrij wat gewigtiger belangen te verzekeren hebben dan Zwitserland, België, Denemarken, of zelfs dan vele grootere Staten, en tegenover deze niet enkel onze 3½ millioen zielen van Nederland, maar ook de Indische bevolking, dus 22 à 23 millioen, in aanmerking moeten brengen. Daar het dus gebleken is dat wij te kort komen hier en ginds, dat wij meer moeten doen, heeft Spreker willen aantonen dat wij meer *kunnen* doen.

Daar niemand meer het woord vraagt, wordt de 1^e stelling aan de orde gesteld.

(1) Het is den heer Booms later gebleken, dat het woord *druk* in dat verslag niet voorkomt.

De heer ROORDA VAN EIJSSINGA is van oordeel, dat het stelsel van den heer WEITZEL in zijn grondslag gebrekkig is, *qu'il pêche par la base*. De heer WEITZEL toont eene buitengewone ingenomenheid met Batavia als hoofdstad en vesting, omdat het zoo oud is. Ook Spreker heeft zeer veel eerbied voor alles, wat oud en eerwaardig is, zelfs voor oude steden en vestingen, mits zij goed zijn.

De heer WEITZEL heeft het ontoegankelijke van de Zuidkust van Java, naar Sprekers meening, overdreven en alleen Tjilatjap en Patjitan als de havens genoemd, waar men landen kan. De heer ROORDA wil niet spreken van een punt op de Zuidkust van Djoejakarta, — door een zeer kundig kolonel der artillerie in eene strategische nota *le défaut de la cuirasse* genoemd — want volgens zeer bevoegde marine-officiëren blijft de landing daar altijd moeilijk. Hij wil echter wijzen op de baai van Prigi. Dáár komen jaarlijks schepen om zout te lossen en koffij te laden. Men vindt daar steile rotsen, waarachter de schepen kunnen liggen, veilig tegen de zwaarste Zuid-Oostwinden, en een havenhoofd. Als de vijand daar een uur landwaarts ingaat, is hij reeds in de bevolkte koffijstreek; rukt hij twee uren voort, dan is hij in de rijke, vruchtbare vlakte van Ngowo, en vindt daar reeds rijst om het leger te voeden. De vijand zal zich daar weinig ontrusten over hetgeen in het Westen van Java gebeurt. Hij beheerscht dáár den oorsprong van de Soerabaija-rivier, die in de droogste jaargetijden tot Toeloeng-Agoeng bevaarbaar is. Als hij verder doordringt, kan hij zelfs Soerabaija van drinkwater berooven. In Kedirie vindt hij eene bevolking, waarop wij niet te veel vertrouwen moeten; onder de Javaansche Vorsten was dit geweest een ballingsoord voor misdadigers. De bevolking is dáár gedemoraliseerd door het opium-schuiven, dat nergens elders zoo veelvuldig plaats heeft. Spreker gelooft dus, dat men zich niet te veel verlaten moet op de liefde en trouw van die „Javaantjes.”

De heer WEITZEL wil een spoorwegnet zien aangelegd door geheel Java; de heer ROORDA zegt dat zulk een net spoediger is getraceerd op het papier, dan aangelegd, en hij wijst er op dat reeds de Commissaris-Generaal du Bus (vóór 40 jaren) een gewonen weg langs de Zuidkust wilde aanleggen, maar dat die weg nog in rijpe overweging is. Het is bekend, dat de Regering

niet gunstig gestemd is voor rente-guarantie, en Spreker vraagt: wie zonder garantie zulk een net zal aanleggen in een land, waar de productie dwergachtig is? Men praat wel altijd over het rijke Java, maar de heer DE VALBEZEN, die vroeger schreef onder den pseudoniem *le major Fridolin*, zegt terecht in een werk over Britsch-Indië: „*les choses de l'Inde doivent être vues de loin.*” Als men ze *de près*, op den keper beziet, zien zij er treurig uit.

De heer ROORDA zou meer gestemd zijn voor partiële spoorwegen (ook met het oog op de mogelijkheid van blokkade) van de Noordkust naar de Zuidkust, zooals van Prigi naar Soerabaja, van Patjitan en Tjilatjap naar Samarang. Vroeger berustte de bevoegdheid tot blokkade op een stuk papier, eene proclamatie. Een admiraal zeide slechts: „Ik blokkeer die kust!” Maar sedert 1856 moet men feitelijk de magt hebben om eene haven of reede te blokkeren. Dit zal een vijand zeer moeilijk vallen voor alle havens en reeden op Java. Is dus eene reede als die van Patjitan open en Samarang bedreigd, zoo zal men soldaten en krijgsgbehoeften in Patjitan kunnen invoeren en met spoorwegen naar de bedreigde plaats zenden. Ook zal men dan uit de opene strandplaatsen, waar de magazijnen voor stapelproducten zijn, koffij en suiker naar het moederland kunnen uitvoeren.

Even overdreven als voor Java, acht Spreker den roep over het belang van Batavia „de Koningin van het Oosten.” Men spreekt weidsch over den handel en de industrie van die plaats; men lette echter eens op de cijfers van in- en uitvoer. En wat de industrie aangaat — men heeft er een fabriekje van werktuigen. Men moet aan dat Batavia niet te veel hechten.

Spreker is er voor, Batavia als hoofdstad en vesting te ontruimen; hij vreest dat hij weder zal doorgaan voor een slooper, en zulke menschen worden bij ons steeds met tegenzin begroet.

De Hollanders hebben eene sterke neiging tot behoud van alles, wat oud en eerwaardig is. Als ergens een torentje of eene stadswaag of eene vleeschhal moet worden opgeruimd om plaats te maken voor een station of iets anders, dan gaat er in het land een kreet op, en wordt er vreeselijk misbaar gemaakt door de *Koninklijke akademie van Wetenschappen*, de *Maatschappij tot bevordering van Bouwkunst*, de *Dietsche Warande* enz. om dat gebouw toch te sparen als „een gedenkteeken van oud-vaderlandsche

kunst." En als dan de Minister het toch doet slechten, gaat hij niet alleen door voor een *slooper*, maar voor een *Wandaal*.

Wandalisme is de geijkte term. Als alle Graven, Stadhouders, Koningen en Ministers hadden willen toegeven aan die deugd van behoud, die door overdrijving ontaardt in eene ondeugd, dan gelooft Spreker dat wij overstelpt zouden zijn met bouwvallige stadswagen en vleeschhallen.

De heer ROORDA zou de ingenomenheid van den heer WEITZEL met het oude Batavia reactionnair kunnen noemen, want die Spreker weet beter dan iemand, dat het Batavia van vroeger niet het Batavia van heden is. Reeds DAENDELS heeft het verlegd. Het tegenwoordige Batavia wordt meest bewoond door Chinezen, en is slechts eene opeenstapeling van pakhuizen en kantoren voor kooplieden en prokureurs.

Het behouden van Batavia als hoofdstad en vesting noemt Spreker een overdreven conservatisme, en hij vraagt: of het niet dwaas zou zijn Java te verliezen om Batavia te behouden?

Spreker herhaalt dat wij ons moeten vestigen en opstellen achter de bergen; dat wij ons moeten verdedigen gelijk in Tyrol, en dat wij belangrijke bergposten met scherpshutters moeten beschermen. Wij zullen dan het klimaat in ons voordeel hebben, terwijl de vijand aan de stranden zal worden gedecimeerd.

De heer J. A. KEURENAER wenscht te spreken over de 1^e stelling, in verband met de uitlegging door den heer ROORDA aan het behoud van Batavia gegeven.

Spreker gelooft niet dat de heer WEITZEL Batavia wil behouden alleen uit conservatisme, maar wel omdat volgens dien spreker Batavia in het oog van den inlander een onmiskenbaar prestige heeft. Wanneer men ziet dat in Europa de hoofdsteden versterkt worden, ten einde ze te kunnen behouden, omdat zij, als middelpunten van bevolking, uit den aard der zaak een overwegenden invloed op het geheele land uitoefenen, dan gelooft Spreker dat dit in Indië met Batavia, waar vele Europeanen gevestigd zijn, ook geschieden moet. Men behoudt het dus niet om der wille van de pakhuizen, prokureurs enz., maar om den moreelen indruk, dien de oude zetel van het gezag op den inboorling uitoefent.

Spreker is het echter niet eens met den heer WEITZEL, dat

tegen Batavia de hoofdaanval des vijands zal gerigt zijn; hij geloofst dat er meer kans bestaat, dat deze zich keeren zal tegen de binnenlanden, vooral met het oog op den invloed der Vorsten, dien Spreker van groot gewigt rekent.

De heer KEURENAER wil Batavia in ieder geval tegen een coup de main beveiligd hebben, en dit niet alleen omdat het de zetel is van het bestuur, maar ook om de vele ruime en luchtige militaire gebouwen, die men er aantreft. Hij gelooft, dat zulk eene verdediging niet moeilijk is en met weinig magt kan geschieden. Hij hecht daarbij geen overdreven gewigt aan de inundatiën, wier bestaan in de vorige Vergadering zelfs betwijfeld werd, maar hij vermeent toch dat de hoofd-accessen zeer goed te betwisten zijn. Dit zou kunnen geschieden door het aanleggen van doeltreffende batterijen, het vernietigen der wegen die in onze flank leiden, en het daarstellen van alle ter onzer beschikking staande chicanes. Men zou daardoor tevens eene afleiding maken ter gunste van het punt, waartegen 's vijands hoofdaanval gerigt is.

De vermeerstering der positie van Batavia is voor den vijand moeilijk, daar zijne magt op dit ongezond, ja doodend terrein, spoedig gedecimeerd zal wezen. De vijand toch zal daaromtrent in een veel ongunstiger toestand verkeeren dan wij, die in het bezit zijn van goede hospitalen en kazernen, die kennis van het land hebben en op de hulp van het bestuur kunnen rekenen, en die des noods eene retraite-stelling bezitten ten einde geleden verliezen te herstellen en de verdediging tot het uiterste vol te houden. Spreker haalt daarbij als voorbeeld aan, hoe in 1811 de Engelschen dit punt met 12 000 man aanvielen, en dat het weinig scheelde of zij hadden bij meester Cornelis het hoofd gestooten, niettegenstaande dit punt slechts door eene veel geringere Franscho bezetting verdedigd werd.

De heer WEITZEL zal den heer ROORDA niet op zijne luimige en bloemrijke rede antwoorden; dit zou hem niet gelukken, maar hij wil eenige punten daaruit releveren.

Hij vermeent dat de baai van Prigi door den heer ROORDA niet juist is beschreven; hij is dáár in 1854 geweest, en kan niet aannemen dat die landstreek in 12 jaren zóó zou zijn voor-

uitgegaan, dat men er alle de ressources vindt door den heer ROORDA opgegeven. Spreker heeft daar niets gezien dan een klein visschersdorp, aan de niet zeer ruime baai gelegen. De toegang was zóó slecht, dat hij het rijtuig verlaten en eenige uren te paard zitten moest om het laatste gedeelte van den weg af te leggen. Die weg voerde door eene schier onbewoonde landstreek, zoodat, wanneer de vijand dáár landt, er van het vervoeren van geschut en legertros geen sprake zijn kan. Maar, aangenomen dat de toestand werkelijk zoo gunstig is, dan begrijpt Spreker niet welk voordeel eene landing alsdan den vijand zou opleveren. Is het om Soerabaija, dan meent hij dat de heer ROORDA in de vorige Vergadering aan Soerabaija nog minder waarde heeft toegekend dan hij zelf deed.

Aangaande Batavia merkt de heer WEITZEL op, dat men daaraan veel en weinig kan hechten naarmate de wijze van beschouwing; uit officiële stukken blijkt, dat men sedert 1832 besloten had Batavia tot eene kleine plaats te maken, maar hij vraagt waarom men het dan niet gedaan heeft, en of de reden daarvan niet moet gezocht worden in de onmogelijkheid?

Maar toegegeven dat het bezit van Batavia geen gewigt heeft, waar zal de vijand dan landen? Volgens Spreker niet in de baai van Prigi, noch in de Schildpadden-baai; in de vorige Vergadering is er reeds op gewezen dat laatstgenoemde baai in het jaargetijde, dat de vijand tot zijne onderneming zal uitkiezen, ongeschikt is om te landen. De heer ROORDA heeft verder gezegd dat men moet terugtrekken in de bergen en dáár versterkte posten aanleggen, door scherpschutters te bezetten; Spreker vraagt: waar die posten dan ongeveer dienen te verrijzen en van waar die scherpschutters moeten komen? De heer ROORDA zegt daarvan niets.

In de vorige Vergadering heeft de heer HAITINK er op gewezen dat Spreker geen wantrouwen koestert tegen de inlandsche Vorsten, maar het toch noodig acht hen in het oog te houden. De heer WEITZEL wilde dit punt in de vorige bijeenkomst beantwoorden, maar werd door het feitelijk eindigen der Vergadering hierin verhinderd. Hij meent dat in zijne zienswijze niets tegenstrijdigs is; hij gelooft niet dat die Vorsten met eenen Europeeschen vijand tegen ons zullen zamenspannen, maar het zou wel moge-

lijk zijn, dat zij zich verbonden om alle Europeanen te verdrijven, en daarom acht hij het steeds goed hen in het oog te houden. Hierbij dient nog gelet te worden op de vele bloedverwanten der inlandsche Vorsten, die niet geleerd hebben of zullen leeren door eigen arbeid in hun onderhoud te voorzien. Deze hebben groote behoeften en weinig inkomsten, en zullen daardoor eerder geneigd zijn onlusten te verwekken om dan in troebel water te visschen.

De ondervinding heeft dan ook geleerd dat, sedert de groote oorlogen met de Vorsten van Mataram, de latere opstanden, onder andere die van 1746—1757, die van Radin Rongo, zelfs die van Diepo Negoro, steeds ontstaan zijn *niet* door de regerende Vorsten, maar door hunne bloedverwanten. Toen er in 1810 moeilijkheden met den Vorst van Djocjo ontstonden, werd de oorlog door DAENDELS en niet door dien Vorst begonnen (1).

Eindelijk merkt de heer WEITZEL op, dat de heer KEURENAER den aanval op Midden-Java verwacht, maar toch Batavia wil behouden; hij herinnert nog eens dat, volgt men de verdedigingswijze van den Generaal VON GAGERN, alsdan de benoodigde troepen niet voorhanden zijn.

De heer ROORDA zegt dat, daar aan elken strijd een einde moet komen, hij niet verder zal aandringen op hetgeen hij gezegd heeft. Hij wenscht alleen een paar kleine aanmerkingen

(1) *Nalezing*. Het bovenstaande werd aangevoerd om de discussie op dit onderwerp te brengen, hetgeen echter niet mogt gelukken. Als een laatste argument was in reserve gebleven het navolgende:

Als die Vorsten van Java inderdaad zóó weinig zijn te vertrouwen, dat zij in staat zijn ons vroeg of laat het geheele eiland te doen verliezen, dan is er een ander en veel eenvoudiger middel om hen schadeloos te maken, dan een hoogst kostbaar en toch nog onmogelijk stelsel van defensie. Men heeft dan met hen slechts te handelen, gelijk men met de Sultans van Bantam en Cheribon heeft gedaan. Dit ware in de dagen van VAN DEN BOSCH en VAN DER WJCK onmogelijk geweest, maar sedert hebben daartoe gunstige oogenblikken bestaan en die kunnen zich andermaal voordoen. Tot nog toe echter heeft de Nederlandsche goede trouw zich steeds, en met regt, verzet tegen eene dergelijke handelwijze, hoewel zij meermalen ter sprake kwam. Van het standpunt evenwel dergenen, die redenen meenen te hebben om de goede trouw en eerlijkheid der bedoelde Vorsten zóó stellig te ontkennen, zou zij niets anders zijn dan een zeer geoorloofd en afdoend middel tot zelfbehoud, wat zij in stede van allerlei palliatieven in overweging zouden behooren te geven.

te maken tegen het laatste gezegde van den heer WEITZEL.

1°. Toen in 1811 de Engelschen Java namen, hebben wij niet te roemen gehad op de innige trouw van den Sultan van Madura.

2°. Het is zeer juist dat de weg, door den heer WEITZEL gevolgd, om naar Prigi te komen, zeer moeilijk is. Maar hoe worden wegen op Java aangelegd?

Volgens Spreker zegt de resident tot den Javaanschen regent: „Maak een weg!” De regent tot het districtshoofd: „Maak een weg!” Het districtshoofd tot het dorpsheofd: „Maak een weg regt toe, regt aan, hoor! Kentjing!”

De Spreker gelooft echter niet dat dit de beste manier is in een bergland. Hij is voor spoorweg-onderzoek bij Prigi geweest. Men kan van daar vrij gemakkelijk over den Toempak Resiki in het dal van de Kali Grigoe en in de rijstvakte van Seripit komen, en als de vijand sappeurs medebrengt, wat hij zeker doen zal, kan hij den Toempak Resiki zeer ligt begaanbaar maken.

De heer WEITZEL bedankt den heer ROORDA voor de inlichtingen aangaande de baai van Prigi; ten opzichte van hetgeen door dien spreker over de Vorsten van Madura gezegd is, merkt hij op, dat hij in de vorige bijeenkomst uitdrukkelijk gezegd heeft dat de Vorsten van Madura ons hebben verraden en die van Java niet, en dat men in weerwil daarvan de laatsten wantrouwt en in de eersten zooveel vertrouwen stelt, dat men voor de verdediging zelfs op hunne troepen rekt.

Over de 2^e stelling, die nu ter sprake wordt gebragt, wenscht de heer KEURENAER het woord te voeren. Hij vindt de bewering dat de aanval op West-Java zal plaats hebben, te pertinent, en vraagt: Wie zegt ons dat die aanval op West-Java zal geschieden? Volgens hem is dit lang niet zeker; in alle geval moet men op alles voorbereid zijn, en hij acht dit zeer goed mogelijk, daar hij gelooft dat het beweerde te kort van 12 000 man niet van overdrijving is vrij te pleiten.

Wanneer men het Indische leger door aanwerving van 3 000 man inlanders bij tijds versterkt, waartoe geene buitengewone in-

spanning zal vereischt worden, en hierbij voegt eene expeditie van 3 000 man uit Nederland, dan zal het geen overwegend bezwaar in hebben om voor de verdediging van Batavia 4 000 man af te zonderen. Er zal dan nog eene genoegzame hoofdmagt ter beschikking blijven om den vijand in Midden-Java met vrucht te kunnen bestrijden.

Over de bewering, in deze stelling voorkomende, dat men in de positie van Ambarawa geene nieuwe permanente werken moet bouwen, zegt de heer KEURENAER, dat, wil men Willem I als sterkte behouden, dan moet men haar ook inrigten naar de tegenwoordige eischen van den oorlog, die vooral door het getrokken geschut gewijzigd zijn; men moet dus de bestaande werken completeren.

Spreker heeft daarvan in der tijd een plan vervaardigd; de daarbij ontworpen werken hadden wel geen grooten omvang, maar het waren toch permanente werken.

De heer WEITZEL is het in zeker opzicht eens met den heer KEURENAER. Neemt men aan dat de hoofdaanval op Midden-Java zal geschieden, dan moet men Willem I niet alleen behouden, maar ook voltoojien.

Moest het pleit bij stemming worden beslist, en werd de 1^e stelling afgestemd, dan verviel natuurlijk de 2^e; nu dit niet het geval is, dient dit punt besproken te worden.

In het stelsel dat de heer KEURENAER aanleeft, past Willem I met de nog aan te brengen verbeteringen; in dat van Spreker komt Willem I voor, bezet met een gering aantal troepen, ten einde het oog te houden op de Vorstenlanden.

De vier laatste stellingen worden achtereenvolgens aan de orde gesteld, zonder dat iemand daarover het woord wenscht te voeren.

Nadat 91 kandidaten tot leden zijn aangenomen, sluit de Onder-Voorzitter de Vergadering.

De 1^e Secretaris,
JOOST.

VIERDE VERVOLG

OF

DE NAAMLIJST

DER LEDEN.

's Gravenhage.

Adams, (W. J.) Luitenant ter zee 2^e kl.

Arntzenius, (J. O. H.) Kapt.-Luit. ter zee, Adjutant van Z. K. H.

Prins Hendrik.

Gijselaar, (Jhr. H. de) Bankier.

Haan, (L. M. L. de) Luitenant ter zee 2^e kl.

Henckel, (G. W. L.) Gep. Majoor der Artillerie O. I. leger.

Nagtglas, (C. J. M.) Oud-Gouverneur van de Nederl bezittingen
op de Westkust van Afrika.

Amsterdam.

Bakker, (G. H.) Luitenant ter zee 1^e kl.

Arnhem.

Bosch, (W. B. van den) 1^e Luit. der Infanterie.

Heemstra, (C. G. J. Baron van) 2^e Luit. der Rijdende Artillerie.

Meel, (H. M. W. van) 2^e Luit. „ Infanterie.

Riesz, (G. J. D. E.) „ „ „ „

Assen.

Buijs, (T. W. J.) 2^e Luit. der Infanterie.

Bergen op Zoom.

Booy, (P. H. J. A. de) Kapitein der Artillerie.
 Campo genaamd Camp, (C. P. Del) Luit. Kolonel der Genie.
 Hajenius, (H. P. F.) 2^e Luit. der Artillerie.
 Mac-Leod, (E. D. H.) 1^e „ „ Infanterie.
 Mac-Leod, (N.) Luit. Kolonel „ „
 Maitre, (W. F. Le) Majoor „ „
 Meer, (A. van der) 1^e Luit. „ „
 Pompe van Meerdervoort, (J. K. C.) 2^e Luit. der Infanterie.
 Reuther, (A. E.) Kapitein der Artillerie.
 Schwartz, (G. G. A.) „ „ „
 Swaving, (P. C.) Majoor „ „
 Winsheijm, (D. W. van) Kapitein der Infanterie.

Breda.

Bonnier, (C. J. de) Kapitein der Infanterie.
 Fremery, (W. de) Ridmeester der Kavallerie aan de K. M. A.
 Neck, (M. A. A. J. van) 1^e Luit. der Infanterie.
 Onderwater, (J. D.) 2^e Luit. der Artillerie.
 Pompe, (A.) Kapitein „ „ „ aan de K. M. A.
 Roelants, (J. N.) 1^e Luit. „ „ „
 Sprengers, (C. J. B.) „ „ „ „ „
 Zurich, (G. F.) „ „ „ „ „ aan de K. M. A.

Delft.

Gaymans, (C. H. J.) Kapitein der Infanterie O. I. leger.
 Hoekwater J.Dzn, (A. J.) „ „ „ Schutterij.
 Keurenaer, (J. A.) Gep. Majoor der Genie O. I. leger.
 Meyl, (A. J. F.) Kapitein der Artillerie.
 Troyen, (G. J. van) „ „ „ „ „

Geertruidenberg.

Baum, (J.) Off. van Gezondh. 2^e klasse.
 Leussen, (G. A.) 2^e Luit. der Infanterie.
 Lynden, (W. A. Baron van) 1^e Luit.-Adj. der Infanterie.
 Mackay. (W. K. Baron)

Gorinchem.

Merkens van Gendt, (Jhr. F. G. E.) Kapitein-Kommandant der
Schutterij, Lid van de Provinciale Staten van Z. H.
Scherer, (F. G. A.) 2^e Luit. der Artillerie.
Vogel, (J. A. K. H. W.) 1^e Luit.-Adj. der Infanterie.

Haarlem.

Hamming, (G. A.) Luit.-Kolonel der Kavallerie.
Overveldt, (H. F. K. van) Kapitein der Infanterie.

Hellevoetsluis.

Bosch, (P. ten) Luit. ter zee 1^e kl.
Croes, (J. H. K.) „ „ „ „ „

's Hertogenbosch.

Beausar, (J. M.) Kapitein der Schutterij.
Hartogensis, (H. J.) 1^e Luit. „ „
Herkelman, (A. G. J.) 2^e „ „ „
Kann, (H. J.) „ „ „ „
Prévôt, (J. B. R.) Kapitein „ Infanterie.

Hillegersberg.

Geraerds Thesingh, (Mr. P. H.) Griffier bij het Kantongeregt.

Kampen.

Bogaerts, (J.) 2^e Luit.-Adm. van Kl. bij het I. B.
Meijer, (Jhr. A. F. C.) 1^e Luit. der Infanterie „ „ „ „
Pommeren, (C. P. van) „ „ „ „ „ „ „ „
Taets van Amerongen, (J. Baron) „ „ „ „ „ „ „ „

Leeuwarden.

Campbell, (J. M.) 2^e Luit. der Infanterie.
Goudschaal, (P. R.) 1^e „ „ „
Six, (Jhr. W. P.) 2^e „ „ „
Smeding, Oud-officier der mobiele Schutterij.

Leyden.

Joha, (J.) 1^e Luit. der Infanterie.
Ronde, (C. H. N. de) „ „ „ „
Ronde, (G. S. A. de) „ „ „ „
Winkel, (Dr. L. A. te) Doctor in de letteren.

Naarden.

Coster, (J.) 1^e Luit. der Infanterie.

Scheltus, (L.) „ „ „ „

Ter Neuzen.

Riethagen, (Y.) Kapitein der Infanterie.

Nijmegen.

Grasveld, (J. F. van) 1^e Luit. der Artillerie.

Piera, (C. H.)

Woelderens, (C. L. van) Luitenant ter zee 2^e kl.

Schiedam.

Visser Bzn. (G.)

Utrecht.

Bodegrave, (J. W.) Kapitein der Infanterie.

Eck, (F. M. Baron van) 1^e Luit. der Genie.

Fabius, (J.) 1^e Luitenant der Genie.

Harpen Kuyper, (P. G. van) 2^e Luit. „ Veld-Artillerie.

Kromhout, (J. H.) Kapitein „ Genie.

Pesters, (Jhr. W. J. de) Oud-Off. „ Artillerie.

Taets van Amerongen, (Mr. A. G. J. Baron) Majoor-Kommandant
der Schutterij.

Vlissingen.

Heide, (A. E. van der) 1^e Luit. der Infanterie.

Hovy, (H.) Luitenant ter zee 1^e kl.

Meijer, (Jhr. A.) „ „ „ „ „

Taets van Amerongen, (J. N. A. Baron) Kapitein der Infanterie.

Woerden.

Parreau, (Mr. A. M.) Kantonregter.
